Συλλογή της Νομολογίας

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
MACIEJ SZPUNAR
της 26ης Ιουλίου 2017 [1]

Υπόθεση C-326/16 P

LL
κατά

Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου

«Αίτηση αναιρέσεως – Προσφυγή ακυρώσεως – Πρώην βουλευτής του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου – Απόφαση με την οποία ζητείται η επιστροφή αποζημιώσεως σχετικά με την άσκηση βουλευτικών καθηκόντων – Προσφυγή ακυρώσεως – Παραδεκτό – Διαδικασία διοικητικής προσφυγής ενώπιον των οργάνων του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου – Άρθρο 72 των μέτρων εφαρμογής του καθεστώτος των βουλευτών του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου – Κοινοποίηση της βλαπτικής αποφάσεως – Συστημένη ταχυδρομική αποστολή μη παραληφθείσα από τον αποδέκτη της – Προθεσμία ασκήσεως προσφυγής – Άρθρο 263, έκτο εδάφιο, ΣΛΕΕ»

Εισαγωγή

1. Με την αίτησή του, ο αναιρεσείων LL, πρώην βουλευτής του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, ζητεί την αναίρεση της διατάξεως του Γενικού Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, LL κατά Κοινοβουλίου [2], με την οποία το Γενικό Δικαστήριο απέρριψε ως προδήλως απαράδεκτη, λόγω εκπρόθεσμης ασκήσεώς της, την προσφυγή του ακυρώσεως κατά, μεταξύ άλλων, της αποφάσεως του Κοινοβουλίου περί επιστροφής αποζημιώσεως που είχε καταβληθεί στον αναιρεσείοντα κατά τη διάρκεια της βουλευτικής του θητείας.

2. Η υπόθεση αυτή εγείρει δύο νέα ζητήματα σχετικά με το δικονομικό δίκαιο της Ένωσης: αφενός, για τη σχέση μεταξύ των τρόπων παροχής έννομης προστασίας –σε διοικητικό και δικαστικό επίπεδο– κατά των βλαπτικών για τους βουλευτές αποφάσεων του Κοινοβουλίου, και, αφετέρου, για τους τρόπους κοινοποιήσεως των ατομικών αποφάσεων σε περίπτωση που δεν ήταν δυνατόν ταχυδρομική επιστολή να παραδοθεί στον αποδέκτη της.

1 Γλώσσα του πρωτοτύπου: η γαλλική.

2 Διάταξη της 19ης Απριλίου 2016 (T-615/15, μη δημοσιευθείσα, στο εξής: αναιρεσιβαλλόμενη διάταξη, EU:T:2016:432).

Το νομικό πλαίσιο

3. Η απόφαση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 19ης Μαΐου και 9ης Ιουλίου 2008, σχετικά με τα μέτρα εφαρμογής του καθεστώτος των βουλευτών του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου[3], προβλέπει, στο άρθρο της 68, παράγραφος 1, το οποίο φέρει τον τίτλο «Απαίτηση αχρεωστήτου» τα εξής:

«Κάθε ποσό που καταβάλλεται αχρεωστήτως στο πλαίσιο των παρόντων μέτρων εφαρμογής αναζητείται. Ο Γενικός Γραμματέας δίνει οδηγίες για την ανάκτηση αυτών των ποσών από τον ενδιαφερόμενο βουλευτή.»

4. Το άρθρο 72 των μέτρων εφαρμογής, το οποίο φέρει τον τίτλο «Προσφυγή», ορίζει:

«1. Όποιος βουλευτής θεωρήσει ότι η αρμόδια υπηρεσία δεν εφήρμοσε σωστά στην περίπτωσή του τα παρόντα μέτρα εφαρμογής μπορεί να απευθυνθεί εγγράφως στο Γενικό Γραμματέα.

Η απόφαση του Γενικού Γραμματέα επί της προσφυγής περιλαμβάνει το σκεπτικό στο οποίο βασίζεται.

2. Όποιος βουλευτής δεν συμφωνεί με την απόφαση του Γενικού Γραμματέα μπορεί να ζητήσει, εντός δύο μηνών από την κοινοποίηση της απόφασης του Γενικού Γραμματέα, να παραπεμφθεί το ζήτημα στους Κοσμήτορες οι οποίοι αποφασίζουν ύστερα από διαβούλευση με τον Γενικό Γραμματέα.

3. Εάν ένα από τα μέρη που εμπλέκονται στη διαδικασία προσφυγής δεν συμφωνεί με την απόφαση που ενέκριναν οι Κοσμήτορες, μπορεί να ζητήσει, εντός δύο μηνών από την κοινοποίηση της απόφασης αυτής, την παραπομπή του ζητήματος στο Προεδρείο, το οποίο λαμβάνει την οριστική απόφαση.

4. Το παρόν άρθρο εφαρμόζεται επίσης στο νόμιμο κληρονόμο του βουλευτή, καθώς και στους πρώην βουλευτές και στους νόμιμους κληρονόμους τους.»

Ιστορικό της διαφοράς

5. Ο αναιρεσείων διετέλεσε βουλευτής του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου κατά την κοινοβουλευτική περίοδο 1999-2004.

6. Κατόπιν έρευνας της Ευρωπαϊκής Υπηρεσίας για την Καταπολέμηση της Απάτης (OLAF), με την οποία διαπιστώθηκε ότι είχε καταβληθεί αχρεωστήτως στον αναιρεσείοντα αποζημίωση κοινοβουλευτικής επικουρίας ύψους 37 728 ευρώ, ο Γενικός Γραμματέας του Κοινοβουλίου εξέδωσε, στις 17 Απριλίου 2014, απόφαση για επιστροφή του ποσού αυτού. Η απόφαση κοινοποιήθηκε στον νυν αναιρεσείοντα στις 22 Μαΐου 2014 (στο εξής: επίδικη απόφαση), συνοδευόμενη από το χρεωστικό σημείωμα της 5ης Μαΐου 2014, σχετικά με τη διαδικασία επιστροφής του ποσού αυτού.

7. Ο αναιρεσείων άσκησε διοικητική προσφυγή κατά της αποφάσεως αυτής, ζητώντας να παραπεμφθεί η υπόθεση στους κοσμήτορες, δυνάμει του άρθρου 72, παράγραφος 2, των μέτρων εφαρμογής.

8. Η προσφυγή αυτή απορρίφθηκε από τους κοσμήτορες με έγγραφο της 3ης Δεκεμβρίου 2014, του οποίου ο αναιρεσείων αναφέρει ότι έλαβε γνώση την επόμενη ημέρα.

9. Στις 2 Φεβρουαρίου 2015, ο νυν αναιρεσείων ζήτησε να παραπεμφθεί η υπόθεση στο Προεδρείο του Κοινοβουλίου, σύμφωνα με το άρθρο 72, παράγραφος 3, των μέτρων εφαρμογής.

3 ΕΕ 2009, C 159, σ. 1, ως ίσχυε από 21ης Οκτωβρίου 2010 και τροποποιήθηκε με την απόφαση του Προεδρείου του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, της 5ης Ιουλίου και 18ης Οκτωβρίου 2010 (ΕΕ 2010, C 283, σ. 9) (στο εξής: μέτρα εφαρμογής).

10. Το Προεδρείο του Κοινοβουλίου απέρριψε τη διοικητική προσφυγή του αναιρεσείοντος με απόφαση της 26ης Ιουνίου 2015 (στο εξής: απόφαση του Προεδρείου).

11. Το Κοινοβούλιο αναφέρει ότι η απόφαση του Προεδρείου εστάλη με συστημένη επιστολή στις 30 Ιουνίου 2015 στη διεύθυνση που είχε υποδείξει ο αναιρεσείων στο έγγραφο της διοικητικής προσφυγής του. Η επιστολή αυτή επεστράφη από το ταχυδρομείο χωρίς να παραληφθεί από τον αναιρεσείοντα.

12. Στις 10 Σεπτεμβρίου 2015, ο αναιρεσείων παρέλαβε μήνυμα ηλεκτρονικού ταχυδρομείου από υπάλληλο του Κοινοβουλίου, συνοδευόμενο από την απόφαση του Προεδρείου καθώς και από το χρεωστικό σημείωμα σχετικά με το επίμαχο ποσό.

Η διαδικασία ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου και η αναιρεσιβαλλόμενη διάταξη

13. Με δικόγραφο που κατέθεσε στη Γραμματεία του Γενικού Δικαστηρίου στις 4 Νοεμβρίου 2015, ο νυν αναιρεσείων άσκησε προσφυγή με αίτημα την ακύρωση της επίδικης αποφάσεως και του χρεωστικού σημειώματος της 5ης Μαΐου 2014.

14. Προς στήριξη της προσφυγής του, ο αναιρεσείων προέβαλε δύο λόγους αντλούμενους, ο μεν πρώτος από τον παράνομο και αβάσιμο χαρακτήρα της επίδικης αποφάσεως, ο δε δεύτερος από παραβίαση των αρχών σχετικά με την παραγραφή, την εύλογη προθεσμία, την ασφάλεια δικαίου και την προστασία της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης.

15. Με την αναιρεσιβαλλόμενη διάταξη, το Γενικό Δικαστήριο απέρριψε την προσφυγή ως προδήλως απαράδεκτη λόγω μη τηρήσεως της προθεσμίας ασκήσεως προσφυγής που προβλέπεται στο άρθρο 263, έκτο εδάφιο, ΣΛΕΕ. Το Γενικό Δικαστήριο επισήμανε ότι η επίδικη απόφαση και το χρεωστικό σημείωμα είχαν κοινοποιηθεί στον αναιρεσείοντα στις 22 Μαΐου 2014, ενώ η προσφυγή ασκήθηκε μόλις στις 4 Νοεμβρίου 2015, ήτοι 17 μήνες και πλέον μετά την ημερομηνία κοινοποιήσεως, χωρίς να έχει επικαλεστεί ο αναιρεσείων την ύπαρξη τυχαίου συμβάντος ή ανωτέρας βίας.

Τα αιτήματα των διαδίκων ενώπιον του Δικαστηρίου

16. Ο αναιρεσείων ζητεί από το Δικαστήριο να αναιρέσει την αναιρεσιβαλλόμενη διάταξη και να αναπέμψει την υπόθεση στο Γενικό Δικαστήριο. Το Κοινοβούλιο ζητεί την απόρριψη της αιτήσεως αναιρέσεως και την καταδίκη του αναιρεσείοντος στα δικαστικά έξοδα.

Ανάλυση της αιτήσεως αναιρέσεως

17. Προς στήριξη της αιτήσεώς του, ο αναιρεσείων προβάλλει τέσσερις λόγους, οι οποίοι αντλούνται, ο πρώτος από παράλειψη πλήρους εξετάσεως της δικογραφίας από το Γενικό Δικαστήριο, καθώς και από πλάνη περί το δίκαιο κατά την εφαρμογή του άρθρου 263, έκτο εδάφιο, ΣΛΕΕ και του άρθρου 72 των μέτρων εφαρμογής, ο δεύτερος από παράβαση του άρθρου 126 του Κανονισμού Διαδικασίας του Γενικού Δικαστηρίου, ο τρίτος από παράβαση του άρθρου 47 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης και ο τέταρτος από παράβαση των άρθρων 133 και 134, παράγραφος 1, του Κανονισμού Διαδικασίας του Γενικού Δικαστηρίου, όσον αφορά την καταδίκη του, ως προσφεύγοντος, στα δικαστικά έξοδα.

18. Εκτιμώ ότι πρέπει να εξετασθεί, κατ' αρχάς, ο πρώτος λόγος αναιρέσεως.

Εισαγωγή

19. Με τον πρώτο λόγο αναιρέσεως, ο αναιρεσείων υποστηρίζει ότι στο δικόγραφο της προσφυγής του είχε αναφέρει ότι είχε υποβάλει διοικητική προσφυγή κατά της επίδικης αποφάσεως ενώπιον των κοσμητόρων και, εν συνεχεία, ενώπιον του Προεδρείου. Προσάπτει στο Γενικό Δικαστήριο ότι δεν έλαβε υπόψη το γεγονός αυτό κατά τον υπολογισμό της προθεσμίας ασκήσεως προσφυγής και ότι, επιπλέον, υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο κατά την εφαρμογή του άρθρου 263, έκτο εδάφιο, ΣΛΕΕ και του άρθρου 72 των μέτρων εφαρμογής.

20. Το Κοινοβούλιο αμφισβητεί τα επιχειρήματα του αναιρεσείοντος.

21. Παρατηρώ ότι αυτός ο λόγος αναιρέσεως περιλαμβάνει στην πραγματικότητα, δύο διακριτές αιτιάσεις αντλούμενες, η μεν πρώτη, από ανεπαρκή αιτιολογία της αναιρεσιβαλλομένης διατάξεως, η δε δεύτερη, από πλάνη περί το δίκαιο.

Σχετικά με την αιτιολογία της αναιρεσιβαλλομένης διατάξεως

22. Ο αναιρεσείων προσάπτει στο Γενικό Δικαστήριο ότι δεν έλαβε υπόψη το γεγονός ότι είχε κινήσει τη διαδικασία διοικητικής προσφυγής που προβλέπεται στο άρθρο 72 των μέτρων εφαρμογής.

23. Θεωρώ βάσιμη την αιτίαση αυτή.

24. Προκύπτει πράγματι από το δικόγραφο της προσφυγής του ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου ότι, κατόπιν της κοινοποιήσεως της επίδικης αποφάσεως, ο αναιρεσείων είχε υποβάλει διοικητική προσφυγή κατά την αποφάσεως αυτής, σύμφωνα με το άρθρο 72 των μέτρων εφαρμογής, ενώπιον των κοσμητόρων και, μετέπειτα, ενώπιον του Προεδρείου. Στο δικόγραφο της προσφυγής του, ο αναιρεσείων επίσης ανέφερε ότι είχε υποβάλει την εν λόγω διοικητική προσφυγή εμπροθέσμως και ότι το Κοινοβούλιο τον ενημέρωσε για την απόρριψή της μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου στις 10 Σεπτεμβρίου 2015.

25. Όμως, το Γενικό Δικαστήριο, διαπιστώνοντας ότι η προσφυγή είναι εκπρόθεσμη επειδή υποβλήθηκε δεκαεπτά μήνες και πλέον μετά την ημερομηνία κοινοποιήσεως της επίδικης αποφάσεως (σκέψεις 7 και 9 της αναιρεσιβαλλομένης διατάξεως), παρέλειψε να αποφανθεί επί των συνεπειών της διαδικασίας αυτής διοικητικής προσφυγής στον υπολογισμό της προθεσμίας προσφυγής.

26. Επομένως, η αναιρεσιβαλλόμενη διάταξη πάσχει από ελλιπή αιτιολογία ως προς το ζήτημα αυτό.

Επί της προβαλλομένης πλάνης περί το δίκαιο κατά την εφαρμογή του άρθρου 263, έκτο εδάφιο, ΣΛΕΕ και του άρθρου 72 των μέτρων εφαρμογής

27. Καθόσον προκύπτει εμμέσως από την αναιρεσιβαλλόμενη διάταξη ότι η άσκηση διοικητικής προσφυγής δυνάμει του άρθρου 72 των μέτρων εφαρμογής δεν ασκεί επιρροή, εν πάση περιπτώσει, στον υπολογισμό της προθεσμίας προσφυγής που προβλέπεται στο άρθρο 263, έκτο εδάφιο, ΣΛΕΕ, ο αναιρεσείων υποστηρίζει ότι το Γενικό Δικαστήριο εφάρμοσε εσφαλμένως τις διατάξεις αυτές.

28. Παρατηρώ ότι η αιτίαση αυτή παρέχει στο Δικαστήριο τη δυνατότητα να ερμηνεύσει, για πρώτη φορά, το άρθρο 72 των μέτρων εφαρμογής.

29. Η ερμηνεία αυτή θα έχει μεγάλη πρακτική σημασία, λαμβανομένου υπόψη του αυξανόμενου αριθμού των διαδικασιών σχετικά με την εφαρμογή της διατάξεως αυτής.

30. Το Γενικό Δικαστήριο έχει ήδη διατυπώσει τη θέση του για τη σχέση μεταξύ της διοικητικής προσφυγής δυνάμει του άρθρου 72 των μέτρων εφαρμογής και της ένδικης προσφυγής, αποφαινόμενο επί της ενστάσεως απαραδέκτου σε εκκρεμούσα σήμερα υπόθεση, με τη διάταξη Le Pen κατά Κοινοβουλίου[4].

31. Κατά το Γενικό Δικαστήριο, οι δύο τρόποι παροχής έννομης προστασίας –σε διοικητικό και δικαστικό επίπεδο– δεν αποκλείουν ο ένας τον άλλο, με αποτέλεσμα ο προσφεύγων να μπορεί να ασκήσει διοικητική προσφυγή κατά της αποφάσεως του Κοινοβουλίου βάσει του άρθρου 72 των μέτρων εφαρμογής συγχρόνως με την άσκηση προσφυγής ενώπιον του Δικαστηρίου. Η λύση αυτή θεμελιώνεται στη σκέψη ότι το εν λόγω άρθρο 72 θεσπίζει μια διαδικασία προαιρετικής διοικητικής προσφυγής, η οποία δεν έχει ανασταλτικό αποτέλεσμα και δεν αποτελεί προαπαιτούμενο για την άσκηση ένδικης προσφυγής[5].

32. Υιοθετώντας τη λύση αυτή, το Γενικό Δικαστήριο απέρριψε τη θέση του Κοινοβουλίου, το οποίο υποστήριζε στην υπόθεση αυτή ότι όταν ένας βουλευτής ασκεί διοικητική προσφυγή κατά αποφάσεως, δεν μπορεί να προσφύγει συγχρόνως δικαστικώς κατά της ίδιας αποφάσεως, καθώς η δεύτερη προσφυγή θα έχει ασκηθεί πρόωρα[6]. Το Κοινοβούλιο προβάλλει την ίδια θέση εν προκειμένω, υποστηρίζοντας ότι, παρόλο που το άρθρο 72 των μέτρων εφαρμογής δεν προβλέπει υποχρεωτική διαδικασία προ της ασκήσεως ένδικης προσφυγής, εντούτοις, εάν ένας βουλευτής επιλέξει να ασκήσει διοικητική προσφυγή, δεν μπορεί πλέον να ασκήσει ένδικη προσφυγή, αλλά οφείλει να αναμένει την έκβαση της διαδικασίας της διοικητικής προσφυγής και, ενδεχομένως, να προσβάλει την απόφαση που απορρίπτει τη διοικητική προσφυγή.

33. Παρατηρώ ότι δεν αμφισβητείται ότι το άρθρο 72 των μέτρων εφαρμογής θεσπίζει υπέρ των βουλευτών μια διαδικασία προαιρετικής διοικητικής προσφυγής κατά των αποφάσεων του Κοινοβουλίου.

34. Επιπλέον, η διάταξη αυτή πρέπει, κατά τη γνώμη μου, να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι πρόκειται για διαδικασία διοικητικής προσφυγής η οποία προηγείται της ασκήσεως ένδικης προσφυγής.

35. Προκύπτει από την ίδια τη λογική της διοικητικής δίκης ότι διοικητικό μέσο παροχής έννομης προστασίας –είτε είναι υποχρεωτικό είτε προαιρετικό– πρέπει να προηγείται των δικαστικών ενεργειών. Η διαδικασία διοικητικής προσφυγής παρέχει τη δυνατότητα διακανονισμού μεταξύ του πολίτη και της διοικήσεως[7], προκειμένου να αποφευχθεί ένδικη διαδικασία. Η εν λόγω διοικητική διαδικασία πάει να ισχύει αφής στιγμής ο ενδιαφερόμενος ασκήσει ένδικη προσφυγή κατά της ίδιας πράξεως.

36. Το άρθρο 72 των μέτρων εφαρμογής θεσπίζει κατ' αυτόν τον τρόπο μια διαδικασία η οποία από τη φύση της προηγείται της ένδικης διαδικασίας, μολονότι είναι προαιρετική για τον ενδιαφερόμενο.

37. Όσον αφορά τα αποτελέσματα της διαδικασίας αυτής επί της προθεσμίας προσφυγής που προβλέπεται στο άρθρο 263, έκτο εδάφιο, ΣΛΕΕ, εκτιμώ ότι η εφαρμογή της διαδικασίας προ της ασκήσεως ένδικης προσφυγής πρέπει κατ' ανάγκην να μην επηρεάζει την προθεσμία της ένδικης προσφυγής. Διαφορετική ερμηνεία θα έθιγε την πρακτική αποτελεσματικότητα της διαδικασίας προ

4 Διάταξη της 24ης Οκτωβρίου 2016 (T-140/16, μη δημοσιευθείσα, EU:T:2016:645).

5 Βλ. διάταξη της 24ης Οκτωβρίου 2016 (T-140/16, μη δημοσιευθείσα, EU:T:2016:645, σκέψεις 26 έως 31). Βλ., επίσης, διάταξη της 6ης Μαρτίου 2017, Le Pen κατά Κοινοβουλίου (T-140/16, μη δημοσιευθείσα, EU:T:2017:151, σκέψη 30).

6 Βλ. διάταξη της 24ης Οκτωβρίου 2016, Le Pen κατά Κοινοβουλίου (T-140/16, μη δημοσιευθείσα, EU:T:2016:645, σκέψη 22).

7 Απόφαση της 7ης Μαΐου 1986, Rihoux κ.λπ. κατά Επιτροπής (52/85, EU:C:1986:199, σκέψη 12).

της ασκήσεως ένδικης προσφυγής. Η ίδια προσέγγιση προκύπτει και από την αρχή που υιοθετεί το διοικητικό δίκαιο σε ορισμένα κράτη μέλη, βάσει της οποίας κάθε διοικητική απόφαση μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο διοικητικής προσφυγής η οποία –υπό την προϋπόθεση ότι ασκείται εντός της προθεσμίας της ένδικης προσφυγής– διακόπτει την προθεσμία αυτή [8].

38. Η σκέψη αυτή αποτελεί επίσης το υπόβαθρο της λύσεως που επιλέχθηκε εμμέσως από το νομοθέτη σχετικά με την προκαταρκτική διαδικασία της διοικητικής προσφυγής που προβλέπεται, υποχρεωτικώς, στα άρθρα 90 και 91 του Κανονισμού Υπηρεσιακής Καταστάσεως των υπαλλήλων της Ευρωπαϊκής Ένωσης [9] –βάσει της οποίας η προθεσμία ασκήσεως προσφυγής αρχίζει την ημέρα κοινοποιήσεως της αποφάσεως με την οποία απορρίπτεται η διοικητική προσφυγή.

39. Επιπλέον, κατά πάγια νομολογία, η διοικητική προσφυγή και η απόρριψή της αποτελούν αναπόσπαστο μέρος μιας σύνθετης διοικητικής διαδικασίας, η οποία προηγείται της ασκήσεως ένδικης προσφυγής. Υπό τις συνθήκες αυτές, η προσφυγή ακυρώσεως, έστω και αν στρέφεται ρητώς κατά της απορρίψεως της διοικητικής προσφυγής, έχει ως αποτέλεσμα ο δικαστής να επιλαμβάνεται της βλαπτικής πράξεως κατά της οποίας υποβλήθηκε η διοικητική προσφυγή [10]. Η προσφυγή είναι παραδεκτή είτε στρέφεται κατά της αποφάσεως που αποτέλεσε το αντικείμενο της διοικητικής προσφυγής είτε κατά της αποφάσεως με την οποία απορρίπτεται η διοικητική προσφυγή, αρκεί η διοικητική και η ένδικη προσφυγή να ασκήθηκαν εμπροθέσμως [11].

40. Κατά τη γνώμη μου, οι εκτιμήσεις αυτές ισχύουν εξίσου και για τη διαδικασία διοικητικής προσφυγής του άρθρου 72 των μέτρων εφαρμογής.

41. Το Κοινοβούλιο υπογραμμίζει εντούτοις, ότι, σε αντίθεση με τη διοικητική προσφυγή των άρθρων 90 και 91 του ΚΥΚ, η οποία έχει υποχρεωτικό χαρακτήρα, η προσφυγή του άρθρου 72 των μέτρων εφαρμογής είναι προαιρετική και δεν συνοδεύεται από προθεσμία εντός της οποίας οφείλει να ενεργήσει η διοίκηση.

42. Δεν πιστεύω ότι η διαφορά αυτή ασκεί επιρροή στην υπό κρίση υπόθεση. Οι προκαταρκτικές διοικητικές προσφυγές ακολουθούν την ίδια λογική, ήτοι αποτελούν μέσο έννομης προστασίας προ της ένδικης διαδικασίας, ανεξαρτήτως του υποχρεωτικού ή προαιρετικού χαρακτήρα τους. Επιπλέον, όσον αφορά την απουσία τασσόμενης στη διοίκηση προθεσμίας απαντήσεως, παρατηρώ ότι η προθεσμία αυτή αποτελεί αναγκαία εγγύηση σε περίπτωση υποχρεωτικής διοικητικής προσφυγής, καθώς η παράλειψη της διοικήσεως μπορεί να καθυστερήσει την προσφυγή στο δικαστήριο. Αντιθέτως, όταν η διοικητική διαδικασία είναι προαιρετική, η απουσία προθεσμίας απαντήσεως δεν ενέχει τον κίνδυνο να περιορίσει την πρόσβαση στη δικαιοσύνη, δεδομένου ότι ο προσφεύγων διατηρεί ανά πάσα στιγμή τη δυνατότητα να παραιτηθεί της διοικητικής διαδικασίας και να ακολουθήσει τη δικαστική οδό.

8 Βλ., στο γαλλικό δίκαιο, άρθρο L. 411-2 του code des relations entre le public et l'administration [κώδικα σχέσεων μεταξύ διοικουμένων και διοικήσεως], κατά το οποίο «[κ]άθε διοικητική απόφαση μπορεί, εντός της προθεσμίας ασκήσεως ένδικης προσφυγής, να αποτελέσει αντικείμενο αίτησης θεραπείας ή ιεραρχικής προσφυγής, η οποία διακόπτει την προθεσμία αυτή».

9 Κανονισμός Υπηρεσιακής Καταστάσεως των υπαλλήλων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ο οποίος θεσπίστηκε με τον κανονισμό (ΕΟΚ, Ευρατόμ, ΕΚΑΧ) 259/68 του Συμβουλίου, της 29ης Φεβρουαρίου 1968, περί καθορισμού του κανονισμού υπηρεσιακής καταστάσεως των υπαλλήλων και του καθεστώτος που εφαρμόζεται επί του λοιπού προσωπικού των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και περί θεσπίσεως ειδικών μέτρων προσωρινώς εφαρμοστέων στους υπαλλήλους της Επιτροπής (ΕΕ ειδ. έκδ. 01/001, σ. 108).

10 Αποφάσεις της 17ης Ιανουαρίου 1989, Vainker κατά Κοινοβουλίου (293/87, EU:C:1989:8, σκέψεις 7 και 8), και της 14ης Φεβρουαρίου 1989, Bossi κατά Επιτροπής (346/87, EU:C:1989:59, σκέψεις 9 και 10). Εξαίρεση στον κανόνα αυτόν αποτελεί η περίπτωση κατά την οποία η απόρριψη της διοικητικής προσφυγής έχει διαφορετικό περιεχόμενο από την πράξη κατά της οποίας ασκήθηκε η εν λόγω διοικητική προσφυγή (βλ. απόφαση της 21ης Σεπτεμβρίου 2011, Adjemian κ.λπ. κατά Επιτροπής, T-325/09 P, EU:T:2011:506, σκέψη 32).

11 Αποφάσεις της 26ης Ιανουαρίου 1989, Koutchoumoff κατά Επιτροπής (224/87, EU:C:1989:38, σκέψη 7), και της 21ης Σεπτεμβρίου 2011, Adjemian κ.λπ. κατά Επιτροπής (T-325/09 P, EU:T:2011:506, σκέψη 33).

43. Κατόπιν των ανωτέρω σκέψεων εκτιμώ ότι το άρθρο 72 των μέτρων εφαρμογής πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι η προθεσμία προσφυγής ακυρώσεως του άρθρου 263, έκτο εδάφιο, ΣΛΕΕ διακόπτεται από την άσκηση διοικητικής προσφυγής κατά της βλαπτικής πράξεως, υπό την προϋπόθεση ότι η διοικητική προσφυγή έχει ασκηθεί εντός της προβλεπόμενης προθεσμίας ή, ελλείψει τέτοιας προθεσμίας[12], εντός της προθεσμίας ένδικης προσφυγής. Η προθεσμία αρχίζει εκ νέου από την ημερομηνία κοινοποιήσεως της αποφάσεως με την οποία απορρίπτεται η διοικητική προσφυγή.

44. Η προσφυγή ακυρώσεως κατόπιν της διαδικασίας αυτής της διοικητικής προσφυγής έχει ως αποτέλεσμα ο δικαστής να επιλαμβάνεται της βλαπτικής πράξεως κατά της οποίας ασκήθηκε η διοικητική προσφυγή. Η εκτίμηση αυτή ισχύει, όπως έχει κρίνει το Δικαστήριο σε σχέση με τη διαδικασία διοικητικής προσφυγής που προβλέπεται στα άρθρα 90 και 91 του ΚΥΚ[13], ακόμη και στην περίπτωση όπου η προσφυγή στρέφεται ρητώς κατά της απορρίψεως της διοικητικής προσφυγής.

45. Επίσης, εάν ο βουλευτής ασκήσει προσφυγή ακυρώσεως ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου αντί να ασκήσει διοικητική προσφυγή ή πριν από τη λήξη της διαδικασίας της διοικητικής προσφυγής, πρέπει να θεωρηθεί ότι παραιτείται αυτής της προκαταρκτικής διαδικασίας. Αυτό προκύπτει από τον προαιρετικό χαρακτήρα της επίμαχης διαδικασίας, καθώς η συνέχισή της (ή μη) επαφίεται στην επιλογή του ενδιαφερομένου. Δεν έχω πεισθεί επομένως από τη λύση που επέλεξε το Γενικό Δικαστήριο στην υπόθεση Le Pen κατά Κοινοβουλίου[14].

46. Καθόσον η αναιρεσιβαλλόμενη διάταξη βασίζεται εμμέσως στην εκτίμηση ότι η προθεσμία προσφυγής κατά της επίδικης αποφάσεως δεν διεκόπη από την άσκηση της διοικητικής προσφυγής δυνάμει του άρθρου 72 των μέτρων εφαρμογής, η διάταξη αυτή ενέχει πλάνη περί το δίκαιο.

47. Συνεπώς, εκτιμώ ότι πρέπει να γίνουν δεκτές οι δύο αιτιάσεις αυτού του λόγου αναιρέσεως και να αναιρεθεί η αναιρεσιβαλλόμενη διάταξη, χωρίς να απαιτείται να εξεταστούν οι λοιποί λόγοι αναιρέσεως.

Επί των συνεπειών της αναιρέσεως

Γενικές παρατηρήσεις

48. Κατά το άρθρο 61 του Οργανισμού του Δικαστηρίου, σε περίπτωση αναιρέσεως της αποφάσεως του Γενικού Δικαστηρίου, το Δικαστήριο δύναται είτε να αποφανθεί οριστικά επί της διαφοράς, εφόσον αυτή είναι ώριμη προς εκδίκαση, είτε να αναπέμψει την υπόθεση στο Γενικό Δικαστήριο.

49. Εν προκειμένω, εκτιμώ ότι το Δικαστήριο έχει στη διάθεσή του τα στοιχεία που είναι απαραίτητα προκειμένου να αποφανθεί οριστικά επί του ζητήματος του παραδεκτού της προσφυγής. Αντιθέτως, το Δικαστήριο δεν μπορεί να αποφανθεί επί του βασίμου της προσφυγής, δεδομένου ότι με την αναιρεσιβαλλόμενη διάταξη το Γενικό Δικαστήριο απλώς απέρριψε την προσφυγή ως προδήλως απαράδεκτη, χωρίς να εισέλθει στην ουσία της.

50. Παρατηρώ ότι δεν αμφισβητείται ότι ο αναιρεσείων, ως αποδέκτης της επίδικης αποφάσεως, νομιμοποιείται προς άσκηση προσφυγής βάσει του άρθρου 263, τέταρτο εδάφιο, ΣΛΕΕ.

12 Το άρθρο 72, παράγραφος 1, των μέτρων εφαρμογής –το οποίο δεν εφαρμόζεται εν προκειμένω– δεν προβλέπει προθεσμία για την άσκηση διοικητικής προσφυγής.

13 Βλ. σημείο 39 των παρουσών προτάσεων.

14 Βλ. σημείο 31 των παρουσών προτάσεων.

51. Ο μόνος λόγος απαραδέκτου που επικαλείται το Κοινοβούλιο αφορά την τήρηση της προθεσμίας ασκήσεως της προσφυγής.

52. Το Κοινοβούλιο προβάλλει συναφώς δύο επιχειρήματα τα οποία αφορούν, το μεν πρώτο, τη διάρκεια της προθεσμίας, το δε δεύτερο, την ημερομηνία κοινοποιήσεως της αποφάσεως με την οποία απορρίφθηκε η διοικητική προσφυγή.

Επί της διάρκειας της προθεσμίας

53. Πρώτον, το Κοινοβούλιο υποστηρίζει ότι, καθόσον η προσφυγή στρέφεται κατά της επίδικης αποφάσεως και όχι κατά της αποφάσεως του Προεδρείου με την οποία απορρίφθηκε η διοικητική προσφυγή, η προθεσμία για την άσκηση της προσφυγής πρέπει να υπολογίζεται με αφετηρία την ημερομηνία κοινοποιήσεως της πρώτης αυτής αποφάσεως. Συνεπώς, κατά το Κοινοβούλιο, η προθεσμία αυτή έχει παρέλθει από μηνών.

54. Λαμβανομένων υπόψη όσων εκτέθηκαν ανωτέρω[15], το επιχείρημα αυτό δεν ευσταθεί. Συγκεκριμένα, η προθεσμία για την άσκηση προσφυγής κατά της επίδικης αποφάσεως, παρότι άρχισε να τρέχει, διεκόπη από την άσκηση της διοικητικής προσφυγής, και άρχισε να τρέχει εκ νέου, στο σύνολό της, την ημέρα της κοινοποιήσεως της αποφάσεως του Προεδρείου με την οποία απορρίφθηκε η διοικητική προσφυγή. Η ημερομηνία κοινοποιήσεως της αποφάσεως αυτής αποτελεί, ως εκ τούτου, το σημείο αφετηρίας για τον υπολογισμό της προθεσμίας της προσφυγής.

Επί της ημερομηνίας κοινοποιήσεως της αποφάσεως απορρίψεως της διοικητικής προσφυγής

55. Δεύτερον, το Κοινοβούλιο υποστηρίζει ότι η προσφυγή είναι εκπρόθεσμη, ακόμη και αν η προθεσμία υπολογιστεί με αφετηρία την ημερομηνία κοινοποιήσεως της απορρίψεως της διοικητικής προσφυγής. Συγκεκριμένα, κατά το Κοινοβούλιο, η απόφαση αυτή κοινοποιήθηκε με συστημένη επιστολή έναντι αποδείξεως παραλαβής, για την οποία η ταχυδρομική υπηρεσία κατέθεσε ειδοποιητήριο. Το Κοινοβούλιο υποστηρίζει ότι, δεδομένου ότι ο αναιρεσείων δεν παρέλαβε την επιστολή εντός της συνήθους προθεσμίας φυλάξεως της συστημένης επιστολής των 15 ημερών, την οποία εφαρμόζουν τα βελγικά ταχυδρομεία, η απόφαση πρέπει να θεωρηθεί ότι κοινοποιήθηκε προσηκόντως στις 15 Ιουλίου 2015, ήτοι την ημερομηνία εκπνοής της εν λόγω προθεσμίας φυλάξεως. Το Κοινοβούλιο προσθέτει ότι δεν ασκεί επιρροή το γεγονός ότι την ημερομηνία επίδοσης του ειδοποιητηρίου ο αναιρεσείων είχε ήδη μετακομίσει στο εξωτερικό και δεν διέμενε πλέον στην υποδειχθείσα διεύθυνση, αφής στιγμής δεν είχε ενημερώσει το Κοινοβούλιο για την αλλαγή της διευθύνσεώς του.

56. Ο αναιρεσείων αμφισβητεί το επιχείρημα αυτό αναφέροντας ότι έλαβε για πρώτη φορά γνώση της αποφάσεως του Προεδρείου με το μήνυμα ηλεκτρονικού ταχυδρομείου της 10ης Σεπτεμβρίου 2015 και ότι η ημερομηνία αυτή πρέπει να θεωρηθεί ως η ημερομηνία κοινοποιήσεως.

57. Προκειμένου να κριθεί η ένσταση απαραδέκτου που προβάλλεται από το Κοινοβούλιο, πρέπει να καθοριστούν οι τρόποι υπολογισμού της προθεσμίας προσφυγής, στην περίπτωση κατά την οποία η βλαπτική απόφαση κοινοποιείται με συστημένη επιστολή έναντι αποδείξεως παραλαβής.

58. Πρόκειται για σημαντικό δικονομικό ζήτημα, γιατί αυτός ο τρόπος κοινοποιήσεως χρησιμοποιείται ευρέως από τα θεσμικά όργανα.

15 Βλ. σημείο 43 των παρουσών προτάσεων.

59. Υπενθυμίζω ότι από το άρθρο 297, παράγραφος 2, τρίτο εδάφιο, ΣΛΕΕ προκύπτει ότι οι αποφάσεις που καθορίζουν αποδέκτη πρέπει να κοινοποιούνται στους αποδέκτες τους και παράγουν αποτελέσματα από την κοινοποίηση αυτή. Η διάταξη αυτή κατοχυρώνει την αρχή της ασφάλειας δικαίου από την οποία προκύπτει ότι τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις που απορρέουν από ατομική διοικητική πράξη δεν μπορούν να αντιταχθούν στον αποδέκτη της ενόσω η πράξη αυτή δεν του έχει γνωστοποιηθεί προσηκόντως[16].

60. Σύμφωνα με το άρθρο 263, έκτο εδάφιο, ΣΛΕΕ, η προσφυγή ακυρώσεως πρέπει να ασκείται εντός δύο μηνών, υπολογιζομένων, για μια πράξη που πρέπει να κοινοποιηθεί, από την κοινοποίησή της στον προσφεύγοντα.

61. Κατά πάγια νομολογία, μια απόφαση κοινοποιείται προσηκόντως κατά την έννοια του άρθρου 263, έκτο εδάφιο, και του άρθρου 297, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ, αφής στιγμής γνωστοποιείται στον αποδέκτη της και αυτός είναι σε θέση να λάβει γνώση του περιεχομένου της[17].

62. Οι τρόποι κοινοποιήσεως που εφαρμόζονται για την πλήρωση των απαιτήσεων αυτών δεν πρέπει να είναι υπερβολικά τυπολατρικοί, ενώ συγχρόνως πρέπει να τηρούν τις γενικές αρχές του δικαίου και ιδίως την αρχή της χρηστής διοικήσεως[18].

63. Όσον αφορά την κοινοποίηση με συστημένη επιστολή έναντι αποδείξεως παραλαβής, παρατηρώ ότι, όταν η επιστολή επιστρέφει στον αποστολέα της επειδή δεν την παρέλαβε ο αποδέκτης της, είναι προφανές ότι δεν μπόρεσε να κοινοποιηθεί στον εν λόγω αποδέκτη.

64. Εντούτοις, το Κοινοβούλιο υποστηρίζει ότι μια τέτοια κοινοποίηση πρέπει να θεωρείται προσηκόντως διενεργηθείσα εφόσον ο αποδέκτης, στη διεύθυνση κατοικίας του οποίου έχει παραδοθεί ειδοποιητήριο για την εν λόγω επιστολή, δεν την παραλάβει εντός της προθεσμίας που τάσσει το ταχυδρομείο.

65. Το Κοινοβούλιο αναφέρεται συναφώς στη διάταξη AG κατά Κοινοβουλίου[19], στην οποία το Δικαστήριο Δημόσιας Διοίκησης διαπίστωσε ότι η νομιμότητα μιας κοινοποιήσεως με συστημένη επιστολή υπόκειται στην τήρηση των «εθνικών κανόνων για τη διανομή της αλληλογραφίας». Επιπλέον, το Δικαστήριο Δημόσιας Διοίκησης διαπίστωσε, χωρίς όμως να διευκρινίσει τους εθνικούς κανόνες που εφάρμοζε, ότι, όταν ο αποδέκτης δεν παραλαμβάνει τη συστημένη επιστολή εντός της προθεσμίας που τάσσουν οι ταχυδρομικές υπηρεσίας, πρέπει να γίνει δεκτό ότι η απόφαση κοινοποιήθηκε στον αποδέκτη της προσηκόντως κατά την ημερομηνία εκπνοής της προθεσμίας αυτής[20].

66. Επισημαίνω ότι το τεκμήριο βάσει του οποίου μια κοινοποίηση θεωρείται προσηκόντως διενεργηθείσα, υπό προϋποθέσεις, ακόμη και αν ο αποδέκτης της δεν παραλάβει τη συστημένη επιστολή, υφίσταται στο εθνικό δίκαιο ορισμένων κρατών μελών. Ειδικότερα, στο πλαίσιο της πολιτικής δίκης, η δυνατότητα χρήσης του τεκμηρίου κοινοποιήσεως της διαδικαστικής πράξεως μπορεί να διασφαλίσει την αποτελεσματική δικαστική προστασία του ενάγοντος, δεδομένου ότι η

16 Βλ. προτάσεις του γενικού εισαγγελέα N. Jääskinen στην υπόθεση Seattle Genetics (C-471/14, EU:C:2015:590, σημείο 42).

17 Αποφάσεις της 21ης Φεβρουαρίου 1973, Europemballage και Continental Can κατά Επιτροπής (6/72, EU:C:1973:22, σκέψη 10), της 11ης Μαΐου 1989, Maurissen και Union syndicale κατά Ελεγκτικού Συνεδρίου (193/87 και 194/87, μη δημοσιευθείσα, EU:C:1989:185, σκέψη 46), καθώς και της 13ης Ιουλίου 1989, Olbrechts κατά Επιτροπής (58/88, EU:C:1989:323, σκέψη 10). Βλ., επίσης, διάταξη της 2ας Οκτωβρίου 2014, Page Protective Services κατά ΕΥΕΔ (C-501/13 P, μη δημοσιευθείσα, EU:C:2014:2259, σκέψη 30).

18 Βλ., συναφώς, διατάξεις της 3ης Ιουλίου 2014, Γερμανία κατά Επιτροπής (C-102/13 P, μη δημοσιευθείσα, EU:C:2014:2054, σκέψη 32), και της 2ας Οκτωβρίου 2014, Page Protective Services κατά ΕΥΕΔ (C-501/13 P, μη δημοσιευθείσα, EU:C:2014:2259, σκέψη 31).

19 Διάταξη της 16ης Δεκεμβρίου 2010 (F-25/10, EU:F:2010:171, σκέψη 40).

20 Διάταξη της 16ης Δεκεμβρίου 2010, AG κατά Κοινοβουλίου (F-25/10, EU:F:2010:171, σκέψη 44).

αδυναμία εκδόσεως δικαστικής αποφάσεως λόγω των δυσχερειών κοινοποιήσεως στον εναγόμενο θα μπορούσε να οδηγήσει σε αρνησιδικία [21]. Ακόμη και στην περίπτωση που ένα τέτοιο τεκμήριο προβλέπεται στο εθνικό δίκαιο, οι προϋποθέσεις υπό τις οποίες μπορεί κανείς να το επικαλεστεί ποικίλλουν στα κράτη μέλη [22].

67. Εκτιμώ ότι η ενδεχόμενη εισαγωγή ενός τέτοιου τεκμηρίου στο δικονομικό δίκαιο της Ένωσης εναπόκειται αποκλειστικά στον νομοθέτη.

68. Πράγματι, λαμβανομένης υπόψη της αναγκαιότητας ασφάλειας δικαίου κατά την εφαρμογή των νομίμων προθεσμιών, η δυνατότητα εισαγωγής ενός νέου κανόνα σχετικά με την κοινοποίηση των ατομικών αποφάσεων, η οποία θα είχε έννομες συνέπειες ως προς την ημερομηνία έναρξης ισχύος των αποφάσεων αυτών καθώς και τον υπολογισμό της προθεσμίας για την άσκηση προσφυγής, ανήκει μόνο στον νομοθέτη. Τούτο ισχύει κατά μείζονα λόγο καθόσον η εφαρμογή του επίμαχου τεκμηρίου πρέπει να συνοδεύεται από λεπτομερείς κανόνες, ορισθέντες εκ των προτέρων, μεταξύ των οποίων η ενιαία προθεσμία κατά την εκπνοή της οποίας θεωρείται κοινοποιηθείσα η επιστολή, δεδομένου ότι οι προθεσμίες που εφαρμόζονται από τις ταχυδρομικές υπηρεσίες ποικίλλουν ανάλογα με τη χώρα, την υπηρεσία και το είδος της επιστολής.

69. Σημειώνω επίσης ότι η διασταλτική ερμηνεία των τρόπων κοινοποιήσεως των ατομικών αποφάσεων που προτείνει το Κοινοβούλιο θα προσέβαλλε το δικαίωμα αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας που κατοχυρώνεται στο άρθρο 47 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων, καθώς και την αρχή in dubio pro actione, κατά την οποία, σε περίπτωση αμφιβολίας, πρέπει να προτιμάται ερμηνεία των δικονομικών διατάξεων που δεν στερεί από τους ενδιαφερομένους το δικαίωμα προσφυγής στα δικαστήρια [23].

70. Επομένως, κατά τη γνώμη μου, ελλείψει ρητών διατάξεων προς την κατεύθυνση αυτή [24], θεσμικό όργανο της Ένωσης δεν μπορεί να στηριχθεί σε τεκμήριο βάσει του οποίου μια κοινοποίηση θεωρείται προσηκόντως διενεργηθείσα όταν ο αποδέκτης δεν παραλαμβάνει τη συστημένη επιστολή εντός της προθεσμίας που θέτει η ταχυδρομική υπηρεσία.

71. Η απουσία ενός τέτοιου κανόνα του δικαίου της Ένωσης δεν θα μπορούσε άλλωστε να διορθωθεί με παραπομπή στο εθνικό δίκαιο.

21 Απόφαση της 21ης Οκτωβρίου 2015, Gogova (C-215/15, EU:C:2015:710, σκέψη 46).

22 Στο πολωνικό δίκαιο, το άρθρο 44, παράγραφος 1, του κώδικα διοικητικής δικονομίας (Ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. – Kodeks postępowania administracyjnego, *Dz.U.* 1960 Nr 30, poz. 168· t.j. *Dz.U.* z 2016 r. poz. 23) προβλέπει ότι η κοινοποίηση διαδικαστικής πράξεως θεωρείται, υπό προϋποθέσεις, διενεργηθείσα μετά την εκπνοή της προθεσμίας φυλάξεως 14 ημερών από τον εγκεκριμένο ταχυδρομικό φορέα. Στο λιθουανικό δίκαιο, το νέο κείμενο του άρθρου 123, παράγραφος 3, του κώδικα πολιτικής δικονομίας, που ισχύει από 1ης Ιουλίου 2017 (*CPK*, 2016 m. lapkričio 8 d. įstatymo Nr. XII-2751 redakcija) προβλέπει ότι, υπό την επιφύλαξη της τηρήσεως των όρων που θέτει η κυβέρνηση, η κοινοποίηση διαδικαστικής πράξεως θεωρείται διενεργηθείσα μετά την εκπνοή της προθεσμίας 30 ημερών από την επίδοση του ειδοποιητηρίου στην επισήμως δηλωθείσα διεύθυνση του αποδέκτη. Τέτοιο τεκμήριο δεν υφίσταται, καθόσον γνωρίζω, στο γαλλικό δίκαιο, διότι η πράξη δεν θεωρείται κοινοποιηθείσα όταν η συστημένη επιστολή επιστρέφεται ως μη παραληφθείσα [βλ. Cour de cassation (Ακυρωτικό Δικαστήριο), 2ο τμήμα, 16 Ιανουαρίου 2014,αριθ. 13-10.108: JurisData n° 2014-000467). Το γερμανικό δίκαιο περιέχει λεπτομερείς κανόνες σχετικά με τους διαφόρους τρόπους κοινοποιήσεως των διαδικαστικών πράξεων· βλ., όσον αφορά τη διοικητική δικονομία, άρθρα 3 έως 5 του Verwaltungszustellungsgesetz της 12. Αυγούστου 2005 (*BGBl.* I S. 2354) και, όσον αφορά την πολιτική δικονομία, άρθρα 171 και 177 έως 181 του κώδικα πολιτικής δικονομίας.

23 Απόφαση της 26ης Σεπτεμβρίου 2013, PPG και SNF κατά ΕΟΧΠ (C-625/11 P, EU:C:2013:594, σκέψη 33)· βλ., επίσης, προτάσεις του γενικού εισαγγελέα D. Ruiz-Jarabo Colomer στην υπόθεση Mülhens κατά ΓΕΕΑ (C-206/04 P, EU:C:2005:673, σημείο 35), του γενικού εισαγγελέα P. Cruz Villalón στην υπόθεση PPG και SNF κατά ΕΟΧΠ (C-625/11 P, EU:C:2013:193, σημείο 82), καθώς και του γενικού εισαγγελέα M. Campos Sánchez-Bordona στην υπόθεση Nissan Jidosha κατά ΓΕΕΑ (C-207/15 P, EU:C:2016:190, σημείο 66).

24 Συγκεκριμένα, π.χ., κατά πάγια νομολογία του Γενικού Δικαστηρίου, κοινοποίηση στον εκπρόσωπο του προσφεύγοντος λογίζεται ως κοινοποίηση στον αποδέκτη μόνον όταν μια τέτοια μορφή κοινοποιήσεως προβλέπεται ρητώς από την εφαρμοστέα νομοθεσία ή από συμφωνία μεταξύ των διαδίκων (απόφαση της 5ης Νοεμβρίου 2014, Mayaleh κατά Συμβουλίου, T-307/12 και T-408/13, EU:T:2014:926, σκέψη 74 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία). Ειδικότερες διατάξεις για την κοινοποίηση με συστημένη επιστολή προβλέπονται, π.χ., για τις κοινοποιήσεις που πραγματοποιούνται από το Γραφείο Διανοητικής Ιδιοκτησίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης, στον κανόνα 62, παράγραφος 3, του κανονισμού (ΕΚ) 2868/95 της Επιτροπής, της 13ης Δεκεμβρίου 1995 περί της εφαρμογής του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 40/94 του Συμβουλίου για το κοινοτικό σήμα (ΕΕ 1995, L 303, σ. 1).

72. Επισημαίνω ότι ούτε το άρθρο 263, έκτο εδάφιο, ΣΛΕΕ ούτε το άρθρο 297, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ παραπέμπουν στο εθνικό δίκαιο για να προσδιορίσουν την έννοια ή το περιεχόμενο του όρου «κοινοποίηση».

73. Πάντως, κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, διατάξεις του δικαίου της Ένωσης που δεν περιέχουν ρητή παραπομπή στο δίκαιο των κρατών μελών πρέπει, κατά κανόνα, να ερμηνεύονται κατά τρόπο αυτοτελή και ομοιόμορφο σε ολόκληρη την Ένωση[25]. Όσον αφορά τις προθεσμίες προσφυγής, μια τέτοια ερμηνεία πρέπει επίσης να αποσκοπεί στην αποφυγή διακρίσεων κατά την απονομή της δικαιοσύνης[26].

74. Αυτή η υποχρέωση αυτοτελούς και ομοιόμορφης ερμηνείας εφαρμόζεται κατά μείζονα λόγο εν προκειμένω, καθόσον πρόκειται για έννοια του πρωτογενούς δικαίου της Ένωσης, βάσει της οποίας προσδιορίζεται η ημερομηνία κατά την οποία οι αποφάσεις των θεσμικών οργάνων αρχίζουν να παράγουν τα έννομα αποτελέσματά τους.

75. Παραπομπή στο εθνικό δίκαιο θα υπονόμευε την υποχρέωση αυτή, δεδομένου ότι οι εθνικές διατάξεις διαφέρουν σημαντικά τόσο ως προς την ίδια τη δυνατότητα υπάρξεως τεκμηρίου κοινοποιήσεως, παρά το γεγονός ότι η επιστολή δεν επιδόθηκε στον αποδέκτη της, όσο και ως προς τους κανόνες συναγωγής ενός τέτοιου τεκμηρίου.

76. Επιπλέον, καθόσον το Κοινοβούλιο υποστηρίζει ότι ορθώς επέδωσε στη διεύθυνση στο Βέλγιο η οποία γνωστοποιήθηκε από τον νυν αναιρεσείοντα με τη διοικητική προσφυγή του, σημειώνω, πρώτον, ότι, εξ όσων γνωρίζω, δεν υφίσταται ρητός κανόνας που να υποχρεώνει τον διάδικο στην επίμαχη διαδικασία διοικητικής προσφυγής να ενημερώσει το θεσμικό όργανο για την αλλαγή της διευθύνσεώς του[27]. Ούτε το Κοινοβούλιο αναφέρει ότι είχε ενημερώσει τον αναιρεσείοντα για μια τέτοια ενδεχόμενη υποχρέωση. Δεύτερον, ακόμη και αν υποτεθεί ότι υφίσταται τέτοια υποχρέωση, το Κοινοβούλιο δεν επικαλείται κανέναν κανόνα δικαίου που να διευκρινίζει τις συνέπειες της παραλείψεως γνωστοποιήσεως της πληροφορίας αυτής. Στο πλαίσιο αυτό, η παραπομπή στο εθνικό δίκαιο μου φαίνεται ανεπαρκής, διότι οι κανόνες διαφέρουν μεταξύ των κρατών μελών. Επιπλέον, θα ετίθετο και το ζήτημα εάν έπρεπε να εφαρμοστούν οι εθνικοί κανόνες του βελγικού δικαίου ή του δικαίου της χώρας της συνήθους διαμονής του αναιρεσείοντος κατά τον χρόνο της κοινοποιήσεως. Σε κάθε περίπτωση, παρότι ο αναιρεσείων παρέλειψε να ενημερώσει το Κοινοβούλιο για την αλλαγή της διευθύνσεώς του μετά την άσκηση της διοικητικής προσφυγής, σημειώνεται ότι στη διοικητική προσφυγή του είχε επίσης αναφέρει τη διεύθυνση ηλεκτρονικού ταχυδρομείου του καθώς και τον αριθμό του τηλεφώνου του, οι οποίοι, κατά τον ίδιο, παρέμειναν αμετάβλητοι.

77. Ως εκ τούτου, αντίθετα με όσα υποστηρίζει το Κοινοβούλιο, η απόφαση του Προεδρείου με την οποία απορρίφθηκε η διοικητική προσφυγή που άσκησε ο νυν αναιρεσείων δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι κοινοποιήθηκε στις 15 Ιουλίου 2015.

78. Σχετικά με την ημερομηνία κοινοποιήσεως της αποφάσεως αυτής, επισημαίνω ότι εναπόκειται στον διάδικο ο οποίος επικαλείται την εκπρόθεσμη άσκηση της προσφυγής να προσκομίσει την απόδειξη της ημερομηνίας κοινοποιήσεως της αποφάσεως στον αποδέκτη της[28].

25 Απόφαση της 15ης Οκτωβρίου 2015, Axa Belgium (C-494/14, EU:C:2015:692, σκέψη 21 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

26 Βλ., συναφώς, απόφαση της 26ης Νοεμβρίου 1985, Cockerill-Sambre κατά Επιτροπής (42/85, EU:C:1985:471, σκέψη 10), και διάταξη της 29ης Ιανουαρίου 2014, Gbagbo κατά Συμβουλίου (C-397/13 P, μη δημοσιευθείσα, EU:C:2014:46, σκέψη 7 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

27 Συγκεκριμένα, π.χ., στο πολωνικό δίκαιο η διοίκηση υποχρεούται να ενημερώσει τον διάδικο ή τον εκπρόσωπό του για τη νόμιμη υποχρέωση, που προβλέπει το άρθρο 41, παράγραφος 1, του κώδικα διοικητικής δικονομίας, να γνωστοποιήσει κάθε αλλαγή διευθύνσεως, καθώς και να επιστήσει την προσοχή του στις συνέπειες ενδεχόμενης παραλείψεως όσον αφορά την κοινοποίηση διαδικαστικών πράξεων, κατά την παράγραφο 2 του ίδιου άρθρου. Βλ. άρθρο 41, παράγραφοι 1 και 2, του κώδικα διοικητικής δικονομίας (Ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. – Kodeks postępowania administracyjnego, *Dz.U.* 1960 Nr 30, poz. 168t.j. *Dz.U.* z 2016 r. poz. 23).

28 Απόφαση της 13ης Ιουλίου 1989, Olbrechts κατά Επιτροπής (58/88, EU:C:1989:323, σκέψη 10).

79. Συνεπώς, ελλείψει αντίθετης αποδείξεως προσκομισθείσας από το Κοινοβούλιο, διαπιστώνεται ότι η απόφαση του Προεδρείου κοινοποιήθηκε στον αναιρεσείοντα με μήνυμα ηλεκτρονικού ταχυδρομείου στις 10 Σεπτεμβρίου 2015.

80. Επισημαίνω ότι η επίμαχη διεύθυνση ηλεκτρονικού ταχυδρομείου είχε γνωστοποιηθεί από τον αναιρεσείοντα στο Κοινοβούλιο, μεταξύ άλλων, και με το έγγραφο της διοικητικής προσφυγής του της 2ας Φεβρουαρίου 2015, το δε μέσο αυτό επικοινωνίας είχε γίνει σιωπηρώς αποδεκτό από τα μέρη. Στο υπόμνημά του απαντήσεως, το ίδιο το Κοινοβούλιο αναφέρει ότι απέστειλε το μήνυμα ηλεκτρονικού ταχυδρομείου προκειμένου να τηρήσει την αρχή της χρηστής διοικήσεως. Επιπλέον, καθώς ο αναιρεσείων παρέλαβε αμέσως το μήνυμα ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, δεν μπορεί να υποστηριχθεί ότι προσπάθησε να καταστρατηγήσει τους κανόνες κοινοποιήσεως.

81. Δεδομένου ότι η απόφαση απορρίψεως της διοικητικής προσφυγής κοινοποιήθηκε στις 10 Σεπτεμβρίου 2015, η προθεσμία προσφυγής κατά της επίδικης αποφάσεως κατά της οποίας στρεφόταν η εν λόγω διοικητική προσφυγή έληξε στις 20 Νοεμβρίου 2015. Επομένως, η υπό κρίση προσφυγή, ασκηθείσα στις 4 Νοεμβρίου 2015, δεν είναι εκπρόθεσμη.

82. Υπό το πρίσμα όλων των εκτιμήσεων αυτών, είμαι της γνώμης ότι πρέπει να αναιρεθεί η αναιρεσιβαλλόμενη διάταξη, να απορριφθεί η προβληθείσα από το Κοινοβούλιο ένσταση απαραδέκτου και να αναπεμφθεί η υπόθεση ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου προκειμένου αυτό να κρίνει επί της ουσίας.

Πρόταση

83. Υπό το πρίσμα των ανωτέρω σκέψεων, προτείνω στο Δικαστήριο να δεχθεί την αίτηση αναιρέσεως, να αναιρέσει την αναιρεσιβαλλόμενη διάταξη της 19ης Απριλίου 2016, LL κατά Κοινοβουλίου (T-615/15, μη δημοσιευθείσα, EU:T:2016:432), και να αναπέμψει την υπόθεση ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου, επιφυλασσόμενο ως προς τα δικαστικά έξοδα.